

## Skúsenosti zo stáže v Seattli

## V čom spočíva problém Smaragdového mesta



Dobrovoľníci v parku Jose Rizal v južnej časti Seattlu

V roku 1982 Seattle, vďaka zeleni, ktorá ho obklopuje, získal oficiálnu prezývku Smaragdové mesto (Emerald city), aj keď pravdou je, že takú prezývku má niekoľko ďalších veľkomiest sveta. Miesto, na ktorom Seattle vyrástol, bolo pôvodne porastené ihličnatými

pralesmi tvorenými prevažne duglaskou tisolistou (*Pseudotsuga menziesii*), jedľovcom rôznolistným (*Tsuga heterophylla*) a tujou riasnatou (*Thuja plicata*). Stromy tu dosahovali pozoruhodné rozmery, výšku až 120 m a priemer kmeňa až 7 m. Samozrejme, takýto surovinný zdroj dal základ drevárskemu priemyslu, došlo k veľkoplošnému odlesňovaniu a s dostatkom pracovných príležitostí tiež k rastu mesta a ďalšiemu odlesneniu. Na odlesnených plochách, kde nedošlo k výstavbe, sa opäť začala sukcesia lesa. Objavili sa miestne pionierske dreviny, zo stromov jelša druhu *Alnus rubra* a

javor *Acer macrophyllum*, ktoré podobne, ako napr. jarabina vtáčia v našich horských lesoch, pripravujú podmienky pre klimaxové druhy – už zmienené veľké ihličnany, ktoré postupne ako rastú, zatienia a vytlačia pionierske druhy. Časom sa „ustáli“ klimaxový les až do doby, kým ho „nenavštívi“ veterná smršť, holorubne hospodáriaci drevorubači alebo iná katastrofa.

Avšak v prípade Seattlu (a aj ostatných miest pacifického pobrežia USA) počas intenzívneho odlesňovania, ktoré prebiehalo od roku 1850, vstúpil do hry ešte jeden faktor. Prichádzali sem noví európski prisťahovalci, a tí si so sebou prinášali rôzne „suveníry“, jednak z Európy, ale aj z iných oblastí sveta. Často nimi boli rastliny, úžitkové aj okrasné. Okrem takýchto plánovaných introdukcií sa sem niektoré nepôvodné druhy dostali aj neúmyselne – pravdepodobne ako „čierni pasažieri“ v podobe semien ukrytých v inom náklade. Niektoré z nepôvodných druhov sa vďaka oceánskemu podnebiu (v zime tu takmer nemrzne) a faktu, že pôvodné rastlinné spoločenstvá tu boli narušené ťažbou a oslabené, rozšírili zo sádov a záhrad, kde boli pôvodne s dobrým úmyslom vysadené, do okolitých parkov a lesov. Najvýznamnejšími inváznymi rastlinami tejto oblasti sú brečtan popínavý (*Hedera helix*), černica druhu *Rubus discolor* (pôvodne z Arménska), pohánkovec japonský (*Reynoutria japonica*), pôvodne z juhovýchodnej Ázie a inváznym aj u nás, a prútnatec metlovitý (*Cytisus scoparius*) pôvodný aj na Slovensku.

Ako sme už spomenuli, po veľkoplošnej

ťažbe klimaxové ihličnaté lesy vystriedali porasty, prevažne jelša a javor. V porovnaní s ihličnanmi pôvodnými v tejto oblasti sú však krátkoveké (jelše približne 60 - 80 rokov, javor cca 200 rokov), v súčasnosti preto dochádza k ich odumieraniu. Tak to prebiehalo po tisícročia, s tým rozdielom, že v dobe odumierania pionierskych druhov už v lese rástli aj ihličnany. V posledných desaťročiach je to však inak: takmer vôbec nedochádza k zmladeniu ihličnanov (a vlastne stromov vôbec), lebo zem je pokrytá hustým kobercom brečtanu. Okrem toho brečtan, ako popínavá rastlina, sa šplhá do korún stromov, kde im konkuruje o zdroj svetla. Sú vypracované modely, podľa ktorých do roku 2025 bude 70 % parkov a lesov Seattlu zmenených na porasty invázných rastlín s odumierajúcimi



Po niekoľkonásobnom odstránení invázných rastlín z lokality príde na rad výsadba. Okrem ihličnanov sa sadia aj pôvodné druhy krov

stromami (tzv. ekologickými mŕtvymi zónami ako to mesto dramaticky nazýva). Ak sa teda situácia nebude riešiť.

Seattle je naozaj smaragdové mesto. Aj na jeseň a v zime, napriek tomu, že dnes väčšinu jeho parkov a mestských lesov tvoria listnaté stromy, sa mesto javí ako zelené. Bohužiaľ, z veľkej časti nie vďaka vždyzeleným pôvodným druhom, ale vždyzeleným inváznym druhom, predovšetkým nášmu známemu brečtanu a spomínanému druhu černice.

**Keď sa primátor nechá inšpirovať občanmi**

Situácia s inváznymi rastlinami neostala nepovšimnutá a od 90. rokov minulého storočia sa niekoľko mimovládnych organizácií, medzi nimi EarthCorps, venovalo ich odstraňovaniu a výsadbe pôvodných druhov. Začiatky, ako to často býva, sa stretli s nepochopením, ale postupne sa verejnosť nechala nadchnúť



Po odstránení sa brečtan ukladá na kompostovacie kopy



a predstavitelia mesta si pomocou modelov nechali vysvetliť, že Seattle môže stratiť svoje parky, ak sa problému nebude venovať dostatočná pozornosť.

V roku 2004 sa primátor mesta, inšpirovaný vyše 10 rokmi a vyše 500 000 hodinami dobrovoľníckej ozeleňovacej práce na území mesta, podpísal s predstaviteľmi mimovládneho sektora Zelené partnerstvo Seattlu (Green Seattle Partnership) – GSP. Je to pomerne jedinečná iniciatíva, prostredníctvom ktorej chce mesto a neziskové organizácie, so spoluúčasťou súkromných firiem a verejnosti, vrátiť parky a mestské lesy do stavu čo najbližšieho prírode – odstrániť invázne rastliny a vysadiť pôvodné druhy stromov, krov a bylín. Čo je dôležité, takmer všetka práca v rámci GSP sa uskutočňuje pomocou dobrovoľníkov z radov verejnosti. Jednorázovo odstrániť invázne rastliny vôbec nemusí znamenať zbaviť sa ich navždy, a to z niekoľkých dôvodov. Za prvé, či už prácu robia dobrovoľníci alebo profesionálni odstraňovači invázných rastlín, všetci sú len ľudia a robia chyby. Stačí nevšimnúť si jeden koreň z tisícky a za pár rokov sme tam, kde sme boli. Za druhé, už z ich definície vyplýva, že do narušeného prostredia invázne druhy relatívne ľahko prenikajú zo susedného miesta. Okrem toho, plody niektorých druhov sú potravou pre živočíchy, a tie im pomôžu dostať sa na nové miesta. Z toho je zrejme, že boj s inváznymi rastlinami je nerovný a pravdepodobne nebude nikdy vyhratý. Do každého parku sa ľudia budú musieť vracaf a starať sa oň, ak nechcú, aby o desať rokov park zarástol. Ale o to práve ide – aby ľudia nesedeli pri televízoroch, ale išli von, aby si vybudovali vzťah k miestu, kde žijú a k miestnej prírode. Význam GSP teda spočíva nielen v samotnom odstránení invázných rastlín, jeho prínos je oveľa väčší, a vyplýva z jeho cieľov: Do roku 2025 obnoviť/zrevitalizovať 2 500 akrov (cca 1 011 ha) mest-

ských lesov a parkov v Seattli. Vychovať informovanú a aktívnu komunitu občanov, zamestnancov miestnej samosprávy, učiteľov, predstaviteľov súkromného sektora a ochranárov. Zabezpečiť udržateľnosť mestských lesov a parkov pomocou vhodnej a dlhodobej starostlivosti miestnou komunitou.

### Dobrovoľnícke podujatie na americký spôsob

EarthCorps organizuje ročne okolo 300 dobrovoľníckych podujatí, na ktorých sa zúčastní vyše 10 000 dobrovoľníkov. Zúčastňujú sa ich školy, firmy, občianske združenia alebo ľudia prídu len tak, s rodinou s



Prvotné odstránenie invázných rastlín, najmä ich koreňov, nikdy nie je dokonalé, preto sa na lokalitu treba za pár mesiacov ešte párkrát vrátiť, aby lokalitu opäť úplne nezabrali úplne. Na snímke študentky základnej školy odstraňujú černice

kamarátmi. EarthCorps má v porovnaní so slovenskou NGO uľahčený nábor dobrovoľníkov tým, že v USA má komunitná práca/služba tradíciu (u nás to tak bolo skôr v minulosti) a mnohí ľudia sa podobných akcií chcú zúčastňovať automaticky. Ďalšia výhoda spočíva v tom, že podmienkou ukončenia základnej a strednej školy v niektorých častiach USA je účasť

na komunitnej práci (nemusi byť environmentálna). Takto sa síce stane, že študenti, ktorí prišli na akciu, si prišli len nazbierať hodiny (a taký je aj ich prístup k práci), ale časté sú aj opačné prípady, že študenti si už odpracovali svojich 20 hodín, ktoré škola požaduje, ale akcie sa im páčia a zúčastňujú sa ich naďalej. Dobrovoľnícke akcie nie sú žiadne gulagy, čo vyplýva z priorit akcií: na prvom mieste je bezpečnosť (nebezpečenstvo, ktoré hrozí, síce nie je o nič väčšie ako pri nákupe, ale USA je krajina, kde každý žaluje každého a za všetko, takže je potrebné pred každou činnosťou upozorniť dobrovoľníkov na všetky potenciálne riziká), na druhom mieste je, „aby sa každý bavil (aj tí, ktorých to úplne nebaví) a cítil sa dobre“, no a na treťom je práca. Miernym prekvapením bolo pre mňa podávanie kávy a čaju počas obedejnej prestávky, ale to je spôsob ich fungovania. Okrem toho organizácia poskytuje pracovné rukavice (bez rukavíc sa pracovať nesmie) a náradie – rýle, záhradné nožnice atď. Podujatie trvá štyri hodiny (obyčajne však niektorí ľudia prídu neskoro), pred prácou sa všetci zhromaždia a vysvetlí sa, prečo, čo a ako budeme robiť, aké náradie budeme pri tom používať a ako ho nepoužívať, aby sme si neublížili, no a potom je tu ešte prestávka na obed... Na vlastnú prácu tým pádom zostanú tri hodiny. Našinec by si iste vedel predstaviť efektívnejšie dobrovoľnícke akcie, americká spoločnosť je však takto nastavená. Na druhej strane je ohromujúce, že každú jednu sobotu v roku (okrem sviatkov), stretnete vo viacerých parkoch Seattlu desiatky ľudí vytrhávajúcich brečtan, vykopávajúcich korene černice, podávajúcich si v rade vedrá s mulčom, alebo na jeseň a v zime sadiacich stromy a kry.

Veronika Vyšná  
Ilustračné foto: autorka



Jeden z parkov Seattlu, do ktorého sa invázne rastliny ešte nedostali

Veronika Vyšná, mladá environmentalistka z Liptovského Mikuláša (vyštudovala životné prostredie na Karlovej univerzite v Prahe), nedá dopustiť na Liptov. Nie je to síce jej rodný kraj, narodila sa v Komárne, ale v Liptovskom Mikuláši žije odmalička. Nádherný kraj Liptova ju naučil lásku k prírode, ktorá ju dovedla okrem iného aj do peruánskeho pralesa, kde ako dobrovoľníčka prežila deväť mesiacov (píšeme o tom v Enviromagazine č. 5/2007) a vlni do Seattle (USA, štát Washington) na ročnú stáž v environmentálnej neziskovej organizácii EarthCorps. Na stáž ju navrhlo Občianske združenie TATRY, s ktorým Veronika aktívne spolupracuje. Názov EarthCorps, ako hovorí, pripomína inú americkú organizáciu, Mierové zbory (PeaceCorps). Tieto dve organizácie však nemajú veľa spoločného. Len to, že istý dobrovoľník Mierových zborov po návrate zo svojho dobrovoľníckeho projektu v Indii založil v Seattli organizáciu EarthCorps (1993), ktorej cieľom je: Budovať globálnu komunitu prostredníctvom lokálnej environmentálnej práce (Building global community through local environmental service). EarthCorps je lokálna organizácia, pôsobí len v Seattli a jeho okolí, má však vypracovaný medzinárodný program, ktorého súčasťou bola aj Veronikina stáž. Náplňou programu je umožniť mladým ľuďom s environmentálnym vzdelaním z iných krajín nabráť skúsenosti

z oblasti revitalizácie/obnovy krajiny založenej na práci miestnej komunity a rozšíriť túto myšlienku aj do iných častí sveta.

Počas roka v Seattli si Veronika zaspomínala na skúsenosti s obnovou krajiny u nás. Konkrétne na liptovský projekt revitalizácie „10 000 stromov Liptova“, na ktorom sa ako dobrovoľníčka OZ Tatry zúčastnila v roku 2001. Počas neho, po dohode s obcami a poľnohospodárskymi družstvami, sa vysadilo vyše 13 tisíc stromov v katastroch liptovských obcí, za účelom obnovy nelesnej drevitej vegetácie. Veronikinou úlohou, podobne ako vlni v Seattli, bolo dohliadať na dobrovoľníkov, ktorými boli študenti základných a stredných škôl. S tým rozdielom, že tu počas akcie prišla za ňou skupinka študentov so sklamaním na tvári: „My sadíme stromčeky a tam na druhej strane nám ich traktor vyoráva.“ A nebola to jediná situácia, keď boli novovysadené rastliny zničené, aj napriek dohode.

Takže keď sa jej niekto doma opýta, čo sa jej najviac páčilo v Amerike, bez dlhého rozmýšľania odpovie: „Namiesto prehnaneho konzumu a vzrastajúcej agresivity na školách by sme možno mohli od nich „odkukať“ aj občianskejšiu spoločnosť a schopnosť samospráv, neziskového a ziskového sektora lepšie spolupracovať. To sa mi najviac páčilo v Amerike...“

